
JEDRENJAK *MAYFLOWER* DOPLOVIO 1620. GODINE IZ ENGLESKE U AMERIKU

---

mr. sc. DANICA DRAGANIĆ* □ Virovitica

Već 1607. godine na istočnu obalu SAD-a stigao je brod pod zapovjedništvom Johna Smitha sa stotinu kolonista, koji su se iskrcali pokraj rijeke James i podigli James Fort. To se smatra prvom anglosaksonskom naseobinom u Novom svijetu, ali ona se održala samo nekoliko desetljeća. Tim su vodama već gotovo cijelo stoljeće prije ribarili engleski, francuski, portugalski i španjolski brodovi. Tadašnji engleski princ Charles, kasniji kralj, bio je vrlo znatiželjan i nestrpljiv da vidi svoje nove kolonije, pa je kapetan John Smith nacrtao kartu tih novih posjeda, a princ je rijekama, zaljevima, otocima i naseljima nadijevao imena jednaka onima u Engleskoj. Tako na obje strane Atlantika postoji npr. Salem, Gloucester, Plymouth, a po princu je nazvana i rijeka Charles, koja teče kroz Boston. Zadržana su i poneka stara indijanska imena, npr. Massachusetts, Delaware. Na tim je prvim kartama cijeli taj obalni dio nazvan Nova Engleska, ime koje se do danas zadržao za desetak najistočnijih država SAD-a.

Tako *Mayflower* nije bio ni prvi, ni najveći, ni po bilo čemu poseban brod kad je doplovio onamo. Ostao je zabilježen, zapamćen i općepoznat po tome što o njegovim putnicima i naselju koje su osnovali postoji, za ono vrijeme pouzdana dokumentacija - originalni rukopis jednog od putnika, a i naselje koje su osnovali 1620. g. i koje se do danas održalo i razvijalo na istome mjestu i pod istim imenom. Zato je danas Plymouth mjesto gotovo pravog hodočašća za svakog Amerikanca i Engleza, ali i za turiste koje zanima povijest SAD-a. U rukopisu je opisano što je prethodilo putovanju, boravak na brodu, dolazak i sudbina naseljenika u sljedećih 30 godina.

Priča je počela još 1608. godine u Nottinghamshiru, u Engleskoj, gdje je mala skupina otpadnika od službene nacionalne engleske državne Crkve željela osnovati vlastitu Crkvu te je odselila u Nizozemsku, gdje je vlada bila tolerantnija. Nakon nekoliko godina morali su opet seliti pa su od *Virginia Company* unajmili brod koji ih je trebao odvesti u Ameriku, na područje oko ušća rijeke Hudson. Njihovi razlozi za odlazak u Novi svijet bili su djelomično vjerski, ali i ekonomski, a samo su željeli nastaviti svoj način života te su ponijeli svoju kulturnu tradiciju, jezik i običaje. Sami su sebe nazivali *planters*,

seljaci, a svoje naselje *plantation*. Danas uobičajeni naziv pilgrims počeo se rabiti tek od 1800. godine, a povjesničari ih ispravno zovu *engleskim kolonistima*. Brod *Mayflower* isplovio je iz luke Plymouth 6. rujna 1620. godine sa 102 putnika i 18 članova posade, a kopno su ugledali 9. studenog iste godine. Dva dana kasnije usidri se u luci Provincetown, na vrhu poluotoka Cape Cod nedaleko od Bostona. To je bilo znatno sjevernije nego što su planirali. Tu su na brodu sastavili poseban ugovor kojim su ustanovili uređenje buduće kolonije. Izabrano je *civilno političko tijelo* (kako je kasnije nazvano) koje će određivati zakone, propise i dužnosti kad se iskrcaju. (Original teksta se izgubio, ali je kasnije uvršten u knjigu Edwarda Wilsona *Mourts Relation*.) Popis 41 potpisnika prvi se put pojavio u knjizi Nathaniela Mortona *New Englands Memoriall*, koja je izdana 1669. godine. Ne zna se odakle ih je autor preuzeo, a bio je nećak Williama Bredforda (pisca dnevnika o putovanju) i prvi povjesničar iz kolonije Plymouth čija je knjiga tiskana.

Taj ugovor (u početku nazvan *Mayflower Compact*), u početku nije izazivao posebno zanimanje, sve do Američke revolucije, dok ga predsjednik SAD-a John Quincy Adams 1802. nije istaknuo kao *jedini primjer pozitivnog originalnog socijalnog ugovora u ljudskoj povijesti*, kao jedini pravni izvor za uspostavu vladavine, pa je otada smatran temeljnim kamenom američke demokracije.

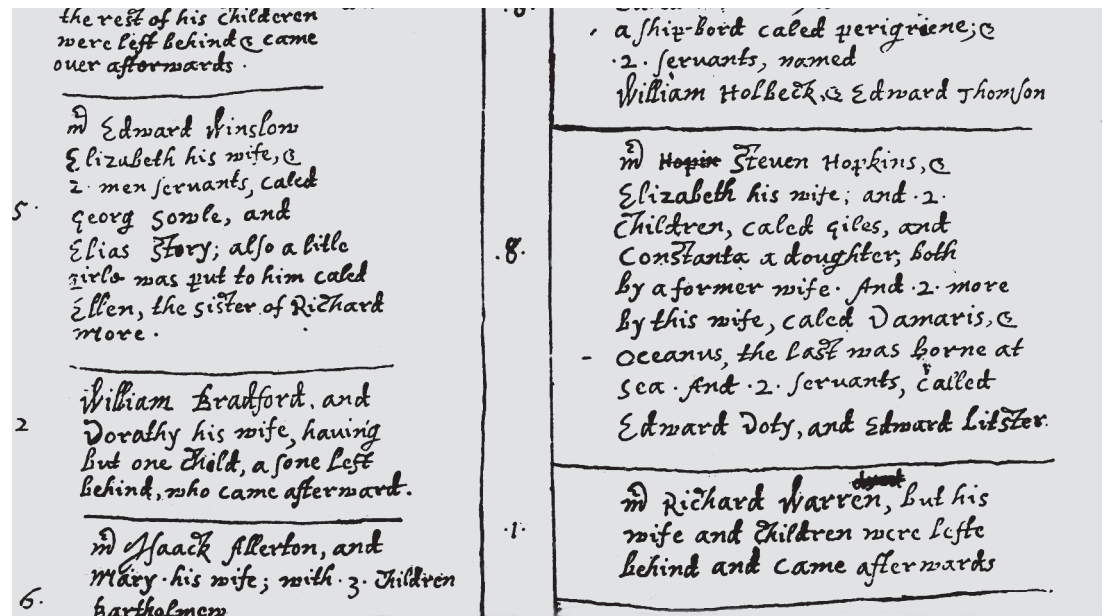
Kako je bila zima, doseljenici su odustali od daljeg puta na jug, prema prvobitnom cilju. Nekoliko tjedana istraživali su okolnu obalu čamcem koji su imali na brodu i u potrazi za sigurnom lukom odlučili se za Plymouth, te su na Božić 1620. g. počeli osnivati novu naseobinu. Za vrijeme plovidbe umrla su dvojica - jedan mornar i sluga jednog putnika, a rodilo se jedno dijete, koje su krstili imenom *Oceanus*. Nakon dolaska prve se godine rodilo još dvoje djece. No tijekom zime, zbog oskudice i bolesti, umrla je gotovo polovica doseljenika, a druge su godine od udanih žena samo četiri preživjele.

Prvu zimu mnogi su proveli na brodu, a ostali u skromnim privremenim skloništima i u jednom napuštenom indijanskom naselju. Uspostavili su dobre odnose s tamošnjim Indijancima iz plemena Wampanoag, koji

IM 36 (3-4) 2005.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

*Mr. sc. Danica Draganić,
etnologinja (u mirovini),
Gradski muzej Virovitica

sl. 1. Dio popisa putnika na kraju dnevnika Of Plymouth Plantation. U njemu su imena Williama Bradforda i Edwarda Winslawa.

su ih naučili, prema legendi, kako pri sadnji kukuruza u zemlju treba staviti lososa kao gnojivo. Brod *Mayflower* otplovio je natrag u Englesku 5. travnja 1621. Nakon tog prvog broda uskoro su stigli i drugi: 9. studenog 1621. g. došao je brod *Fortune*, na kojemu je bilo 35 kolonista, a u srpnju 1623. g brodovi *Anne* i *Little James* s još 60 putnika. Doseljednici s ta tri prva broda u koloniji Plymouth nazivaju se *stari došljacima*, a taj se naziv dugo održao u tradiciji.

Malo se zna o daljnjoj sudbini *Mayflowera* nakon što se vratio u Englesku. Prvi se put spominje u jednom dokumentu iz 1623. g., u kojemu je zabilježeno da se svakom kolonistu dodjeljuje jedno jutro zemlje, a zanimljiv je i stari pravopis, jer je naziv broda napisan *May-Floure*. To je bilo često ime za brod, a u Engleskoj je to naziv biljke glog, koja se u Americi zove *hawthorn*. Trebalo je dosta istraživanja u arhivima Admiralteta da se ustanovi kako je brod bio iz Harwicka i kako se kapetan zvao Christofer Jones. U lučkoj knjizi bilo je zabilježeno da je *Mayflower* prije jedrio u Norvešku s teretom konoplje, španjolske soli, hmelja, octa, vina iz Gascogne, a vraćao se s katranom, borovim daskama i lososima. Često je plovio do Rochella i Bordeauxa s odjećom, a vraćao se s vinom. U istoj je knjizi zabilježen i put po kojemu je ostao zapisan u povijesti, a nakon kojega je nastavio ploviti između Engleske i Francuske. Zadnji zapis u lučkoj knjizi datira od 31. listopada 1621., a početkom 1622. g. umro je kapetan broda. Godine 1624. stigla je obavijest da je u raspadanju i procijenjen je na 128 engleskih funti.

Jedan od putnika na brodu *Mayflower* 1620. g. bio je William Bradford, svojevrсни vodič te skupine, zahvaljujući čijem se razumu, strpljenju i hrabrosti ta *Plymouth Colony* održala i razvijala. Od 1621. g. bio je izabran za guvernera i s manjim prekidima tu je dužnost obavljao 36 godina. Njegov dnevnik, koji je pisao između 1630.

i 1647. g., nazvan po naslovu prve glave *Of Plymouth Plantation* počinje pričom o hodočasnici (tako bi se mogla prevesti riječ *pilgrims*, kako ih često nazivaju), koji su 1608. g. stigli u Nizozemsku. Dalje opisuje putovanje brodom 1620. g. i život prvih godina u novom naselju. U odlomku s naslovom *Hodočasnici sretno stigli na Cape Cod* možemo pročitati: *na koljenima su zahvalili Bogu što ih je doveo preko velikog i burnog oceana i oslobodio ih svih nevolja i strahota te im ponovno stavio noge na čvrstu zemlju, njihov pravi element. I nije čudo da su bili tako veseli kad se sjete mudrog Seneke (!), koji je nakon nekoliko milja jedrenja uz talijansku obalu izjavio da će radije hodati 200 godina nego imalo putovati morem.*

U drugom odlomku s naslovom *Velika glad* piše o početku 1621. g.: *u siječnju i veljači bila je jaka zima, slaba opskrba i nesolidne kuće, a skorbut i druge bolesti bile su uzrok umiranja po nekoliko ljudi svaki dan, tako da je do proljeća od 100 njih preživjelo 50. Zdravih je ostalo samo šest do sedam, i oni su vodili brigu o svim bolesnima, sjekli drva, ložili vatru, kuhali i prali. Rijedak primjer koji treba zapamtiti. Među tim zdravima bili su William Brewster, pastor Elder i Myles Standish, vojni komandant. Svi bolesni bili su im zahvalni.* Spomenuti putnici će i kasnije imati važne uloge u životu tog naselja. Dnevnik završava popisom svih putnika na brodu. To su važni podaci jednog sudionika, a on navodi ime oca obitelji, žene i djece, i to poimenično. Spominje kada je tko umro, tko se kime poslije oženio. Drugom je rukom dopisano i koliko je putnika preživjelo u kasnijim godinama: do 1650. g. ostalo ih je još 30, 1679. bilo je živo još 12 putnika, 1690. g. još dvoje, a zadnja, Mary Cushman, umrla je 1698. g.

Zanimljiva su i daljnja istraživanja o potomcima tih prvih doseljenika. Prema izračunu danas ih ima na milijune, ali svi i ne znaju da imaju takve korijene, no za neke je važne osobe istraženo njihovo podrijetlo. Poznato je čiji

su potomci npr. Theodore D. Roosevelt i još 7 američkih predsjednika, pjesnik Ralph Waldo Emerson, glumci Humphrey Bogart, Clint Eastwood, Orson Welles, pa sve do Marilyn Monroe.

Prema ocjeni povjesničara, zbog mnogih razloga taj je dnevnik najvažnije djelo 17. st. u Americi. To je i razlog da je njegova živa priča pridonijela tome da su ti doseljenici omiljeni *duhovni preci svih Amerikanaca* (Samuel Eliot Morison). To je jedina tako cjelovita priča o životu tih prvih godina boravka, vrlo vjerodostojna jer ju je pisao sudionik svih zbivanja. Nazvan po naslovu prve glave *Of Plymouth Plantation*, dnevnik je to o punih 30 godina Plymouth Colony.

Rukopis ima 270 stranica, veličina mu je 28 cm x 19,3 cm, uvezan u pergament. Tada se za pisanje već rabio papir izrađen od otpadaka tkanine, umjesto starijeg pergamenta. S godinama je tinta malo izbljedadla i dobila smeđastu boju, ali još je uglavnom sve dobro čitljivo. Prema starom načinu pisanja, po kojemu je svatko pisao po volji jer pravopisa i nije bilo, današnje se ime naselja Plymouth onda najčešće pisalo *Plimoth*. Ipak ga mogu i danas dobro razumjeti i oni kojima je engleski strani jezik. Autor se koristio i tada uobičajenim kraticama: wt za with, yt za that, ye za the.

Dugačka je priča o sudbini tog rukopisa. Originalom su se koristili povjesničari 17. i 18. st. Zna se da je bio u Bostonu, u Old South Church Library još 1760-ih godina, a onda je nestao. Pronađen je tek 1850. g. u Library of the Bishop u Londonu, Engleska. Nakon mnogo pregovora i intervencija na visokim političkim razinama, konačno je 1897. g. vraćen u SAD i sad se nalazi u State Library of the State House u Bostonu.

Ideju da se sagradi replika *Mayflowera* iznio je Mr. Warwick Charlton, Englez, koji je za vrijeme Drugoga svjetskog rata služio vojsku u sjevernoj Africi i sjetio se da bi to bio način da zabilježi to zajedničko djelovanje dviju nacija koje govore engleski - simbolična gesta anglo-američkog prijateljstva. Uspio je dogovoriti suradnju s organizacijom *Plymouth Plantation*, koja je već imala nešto slično u planu.

Projekt za gradnju izradio je brodski arhitekt William A. Baker s MIT-a (Massachusetts Institute of Technology), a gradnja je bila dogovorena s brodogradilištem Upham iz Brixhama, Devonshire, Engleska. Nije se štedjelo ni na čemu kako bi replika bila što vjernija originalu. Bilo je pažljivo izabrano drvo devonskog hrasta, rukom šivana lanena jedra, konopci od konoplje, rukom kovani čavli, katran iz Švedske kakav se upotrebljavao u 17. st. Svi materijali i način izrade detalja izvedeni su na osnovi istraživanja brodske i kućnog inventara ranog 17. st. Tako se u kapetanskoj kabini mogu vidjeti stari navigacijski instrumenti, rukom izrađene brodske svjetiljke od drva i kosti, rukom izrezbarena kutija za zemljopisne karte (i ovdje rukom obojene) od hrastovine, s monogramom C. J., kapetana *Mayflowera* 1620. g. Boje broda proučavale su se sa starih nizozemskih i engleskih slika tadašnjih trgovačkih brodova, pa je trup broda bio u boji

sl. 2. *Mayflower II*. usidren u luci Plymouth

sl. 3. Portret Edwarda Winslowa, putnika s *Mayflowera*, naslikan 1651. g. u Londonu

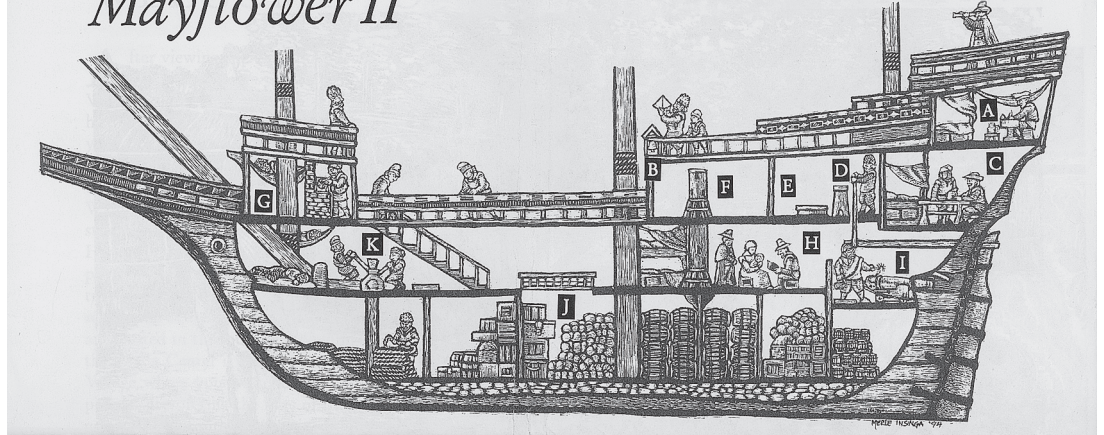
uštavljene bivolje kože, s ucrtanim uzdužnim ornamentom pletera u crvenoj boji. Brod je imao nosivost 181 tonu (stara mjera), 30 metara dužine trupa, 8,5 metara širine i gaz od 4,5 m. To je bio srednje velik brod 17. st. Na krmi je izrezbaren cvijet gloga. Radove su djelomično obavljali i stariji obrtnici, tako da je konačna izrada zadovoljila projektante i mogao je ploviti kao original, a imao je samo moderno kormilo, kompas, generator i radio, što je propisano zakonom.

Mayflower II. bio je porinut u more 22. rujna 1956. g., uz ceremoniju kakva je bila uobičajena u 17. st.: brod je skladno skliznuo u more luke Brixham. Putovanje preko oceana počelo je 20. travnja 1957. godine. Zbog vremena i radi sigurnosti izabrana je nešto južnija ruta nego pri prvom putovanju. Prošao je Cape Cod i stigao do luke Plymouth 13. lipnja te je oduševljeno dočekan. Od onda je usidren uz obalu i moguće ga je razgledavati. Ispred ulaza je postavljena izložba s povijesnim podacima, a na brodu je nekoliko mornara i vodiča u odjeći 17. st., koji odgovaraju na pitanja o putovanju i brodu, a neki obavljaju i razne popravke starim alatom. Veći dio broda može se razgledati, pa su upravo za posjetitelje na mjesto nekadašnjih ljestava za prijelaz iz donje na gornju palubu postavljene male drvene ljestve.

Danas je teško razumjeti kako je 1620. g. na tako malom prostoru toliko ljudi moglo živjeti 66 dana. Svaka je obitelj imala samo jedan mali prostor, zapravo krevet, zastorom odijeljen od prolaza. Brod prvobitno nije bio građen kao putnički, pa su kabine prigodno izvedene u potpalublju, a tu je bila smještena i stoka, zalihe hrane i alati. Prilikom plovidbe *Mayflowera II*. preko oceana na jarbolu se viorila zastava *British Union Jack* iz 1620. g. Budući da brod nije bio registriran kao brod već kao povijesni izložak, nije morao imati američku zastavu,

Mayflower II

sl. 4. Presjek broda Mayflowera II s oznakama prostorija

koja je osmišljena i ušla u uporabu tek 157 godina nakon prvog preplavlivanja.

Otkada je *Mayflower II*. usidren u luci Plymouth, od 1957. g., nekoliko je puta jedrio u okolicu: 1991. i 1995. doplovio je do Provincetowna da obilježi mjesto gdje su prvi putnici stupili na tlo Amerike i potpisali poznati ugovor o upravljanju novom kolonijom. Na isto je mjesto doplovio i u ljeto 2000. g. da bi obilježio početak 21. stoljeća, a tada je na brodu bilo i 12 članova posade koji su doplovili preko oceana 1957. g. Ponovno je plovio 2001. g. u Boston, a 2002. g. izložen je u Providenceu, na Rhode Islandu, uz proslavu Dana nezavisnosti. U proljeće 2005. g. uz brod je postavljena nova izložba s naslovom *Opskrba jednog broda*, na kojoj je prikazano kako su planirane potrebne zalihne hrane, pića, goriva i ostaloga u 17. st. za putovanje od nekoliko mjeseci.

Na priloženom crtežu presjeka broda slovima su obilježeni glavni prostori i kabine: A - zapovjednikova kabina, B - brodsko zvono koje zvući svakih pola sata tijekom 4 sata, koliko traje izmjena straže, C - velika kabina u kojoj spava zapovjednik (drugi je krevet za prvog časnika ili nekog uglednoga gosta), D - kormilarnica, u kojoj kormilar prati kompas i pokreće kormilo prema naredbi časnika, E - časnička kabina, F - kolotura za dizanje i spuštanje tereta, G - prednji dio palube na kojemu spavaju mornari. Od ukupno njih 18 polovica je uvijek na dužnosti. Tu i kuhar kuha za posadu, H - dvostruka paluba na kojoj su bili smješteni putnici, njihova prtljaga, stoka, čamci, I - dva topa koja su tane od 3 funte mogla dobaciti 2 500 jardi daleko, J - skladište za alat, hranu, jedra, konopce, topovske metke, barut, opskrbu, K - vitlo za dizanje sidra.

Danas je Plymouth gradić 50-ak kilometara jugoistočno od Bostona, jedno od najpoznatijih i najposjećenijih turističkih mjesta u Novoj Engleskoj, i to zbog djelomično očuvane, a osobito zbog dobro predstavljene daleke prošlosti naseljavanja iz Europe.

Nekadašnje prvo naselje putnika s *Mayflowera* nalazi se ispod temelja današnjih kuća, ali ima i nekoliko objekata koji su očuvani do danas, a mogu se povijesno

potvrditi. Takva je kuća *Howland* iz 1666. g., jedina koja još stoji a za koju se zna da su u njoj stanovali putnici s *Mayflowera*. Kako je povjesničar William T. Davis tvrdio, može se pretpostaviti (!) da su po tim istim podovima hodali roditelji Jabeza Howlanda, koji su došli tim brodom, i da su ti zidovi slušali njihove glasove.

Druga zgrada, kuća *Harlow* građena je od starih rukom tesanih greda, koje su nekad bile dio prvobitne tvrđave, razorene 1677. g. U kući stoji i stari tkalački stan iz onog vremena na kojemu osoblje što čuva kuću pokazuje kako su se nekada preli i tkali vuna i lan. U vrtu *Brestwer* pokazuje se kako su, prema legendi, Indijanci učili doseljenike da se pri sadnji kukuruza za bolji rast biljke u zemlju stavlja po jedan losos. Tu raste i trska, koja je služila za pokrivanje prvih kuća. Prema nekim podacima, i prva župna crkva donesena je brodom iz Engleske u dijelovima i zatim ovdje podignuta (!). Prva u gradu podignuta crkva datira iz 1648. g. Osim toga, u Plymouthu danas postoji i muzej voštanih figura sa 180 likova i scenom o doseljenicima, jedini muzej brusnica, a tu je i još nekoliko lokacija koje nisu povijesno vjerodostojne, ali su turistički zanimljive. Brojni riblji restorani u luci nude velik izbor morskih specijaliteta, a sve to jamči dobar posjet jer Plymouth godišnje posjeti milijun turista.

Pilgrim Hall Museum - American Museum of Pilgrim possession, podignut 1842. g., jedan od najstarijih u državi, ima bogatu zbirku pokušstva i odjeće ranih doseljenika, među kojima i nekoliko predmeta s *Mayflowera*: mač rapir, izrađen u Solingenu između 1630. i 1650. g., koji je Miles Standish, jedan od putnika, vjerojatno kupio nakon što je stigao u Plymouth i nosio ga je uz paradnu vojnu uniformu na svečanostima. Prije putovanja Standish je živio u Leidenu i kad je upoznao tu skupinu *pilgrimsa* (hodočasnika, kako ih često nazivaju), pošao je s njima jer su ga najmili da ih uvježbava u samoobrani, pa je u koloniji postao njihov vojni predstavnik. U muzeju su i dva drvena stolca izrađena u Plymouthu oko 1670. g., što se dokazuje prema vrsti američkog jasena i izradi koja se pripisuje tada poznatim majstorima W. Bradfordu

sl. 5. Rekonstrukcija naselja Plymouth Plantation

sl. 6. Krušna peč u naselju Plymouth Plantation

sl. 7. Vodič razgovara s posjetiteljima ispred kuće u kojoj "stanuje"

i Elderu Brewsteru, dvojici uglednih doseljenika. Očuvale su se u posjedima potomaka i obitelji koji su ih poklonili muzeju. Za jedan predmet u muzeju može se vrlo vjerojatno tvrditi da je došao na brodu 1620. g. Bračni par Susanna i William White iz Nizozemske očekivali su dijete i ponijeli su sa sobom kolijevku. Kad su se usidriili na Cape Codu, rodio im se sin kojega su nazvali *Peregrin* - putnik, jer je to bilo prvo dijete rođeno u Americi. Na brodu se rodilo jedno dijete, koje je dobilo ime *Oceanus*. Kolijevka je pletena od vrbova pruča, tipičnog oblika za ono doba u Nizozemskoj - s nadsvođem iznad glave u uzorku šahovske ploče, kakva se može vidjeti na slikama npr. Vermeera i drugih nizozemskih slikara. To je svakako jedan od simbola tih doseljenika koji pokazuje da su oni došli ovamo ostati, podizati svoju djecu, za razliku od mnogih tadašnjih došljaka, kako su ih i oni zvali, avanturista što su dolazili u potrazi za nekim blagom. Vrlo lijepi komad pokućstva, po onome što se može pretpostaviti, stigao je na *Mayfloweru*; to je kabinetni ormarić s osam ladica, crno obojen, što je onda imitiralo lakiranje, a borova drva i bogato ukrašen sedefom, a vlasnik mu je bio William White. Inače su škrinje bile najveći i najvažniji komadi pokućstva koji su se mogli donijeti brodom. U muzeju

su dvije škrinje, a osobito je bogato izrezbarena ona obitelji Standish.

Te sam podatke istaknula kako bi se vidjelo da je istraživanje bilo vrlo pažljivo kako bi se potvrdilo podrijetlo pojedinih predmeta, uvijek je istaknuto i ono što nije nepobitno dokazano. Ali ima i nekoliko nedvojbenih tragova: portret jednog putnika, naslikan za njegova života. To je Edward Winslow (1595. - 1655.), kojega je u Londonu naslikao nepoznati autor 1651. g. Engleski Građanski rat između rojalista i parlamentaraca započeo je 1642. g. i trajao je desetljećima. Mnogi iz Nove Engleske tada su se vratili u staru domovinu, pa tako i on. Na slici drži pismo s potpisom *From yr loving wife Sussana*. Bio je u Londonu, na svadbi svoga sina, a bio je pozvan u službu Olivera Cromwella. Odjeća u kojoj je naslikan je u ono vrijeme crno-bijela bila u modi. U isto je vrijeme nastao i portret njegova sina Josiaha (1628. - 1680.), koji je bio prvi guverner naselja rođen u Plymouthu, a školovao se na Harvardu. Postoji i portret jedne žene rođene u Plymouthu 1641. g., Elizabeth Paddy Wensley, koja je prikazana u modernoj haljini iz vremena oko 1670. Kako su iz tog vremena sačuvani portreti rijetkost, to je jedan od najboljih. Ima i nekoliko slika broda *Mayflower* pri polasku iz Engleske, za

vrijeme plovidbe, pri pristajanju na Cape Cod, no sve su one naslikane i više od dva stoljeća kasnije.

Nedavno je pronađen portret još jednog putnika s prvog putovanja *Mayflowera* koji je bio izgubljen, ali se dokazuje da je original bio naslikan 1634. To je portret Standisha, dugogodišnjega vojnog zapovjednika Plymouth kolonije.

Osim spomenutog ženskog portreta koji se čuva u muzeju u Plymouthu, o ženama s broda ne zna se mnogo, iako je u dnevniku W. Bradford uz ime glave obitelji uvijek zabilježio i ime žene, što nije bilo uvijek uobičajeno. Posebno su bila zapisana i imena onih četiriju žena koje su preživjele prvu zimu: Elizabeth, Eleanor, Susannah i Mary. Uz njih je i bilješka da su one priredile hranu i svečanost zahvalnosti za dobru žetvu, što se katkad, malo preuveličano i netočno, spominje kao prvi *Thanksgiving day*. No mnogi su od njihovih života ostali bez zabilježenih tragova, pa moramo spomenuti barem nešto od onoga što su žene izradile svojim rukama. To su u ovome muzeju perlicama ukrašena kesa za novac, vezeni stolnjaci i uzorci raznih vrsta vezova. Vez je stoljećima bio razbibriga djevojaka i žena, a bio je dokaz spretnosti i umijeća žena.

Usavršeni oblik veza bio je onaj u više redaka, često s izvezenim stihovima i potpisom. Takav je najstariji u Americi poznati vez koji je izradila Loara Standish, čiji su roditelji došli s *Mayflowerom*, a ona se rodila nakon 1637. g. u Plymouthu. Ne zna se tko ju je naučio slova i vezenje, a prema legendi, vezla je sjedeći na vratima i čekajući dragoga koji je nestao na moru. To je moglo biti i djelomično točno jer se vezlo samo na danjem svjetlu i vani jer su kuće imale male prozore. Njezin se vez nasljeđivao u obitelji, koja ga je poklonila muzeju 1844. g. To je duguljasti komad tkanine dimenzija 23,5 x 7,7 inča, s redovima raznih vrsta bodova i s motivima žira, ruža i karanfila. Na tankom lanenom platnu vezeno je svilenim koncem u zelenoj, crvenoj, ružičastoj i plavoj boji. Izvezeni su i stihovi i potpis.

Svi ti pojedinačni predmeti neposredno su povezani s putnicima s *Mayflowera*, kao ni brojna povijesna i arheološka istraživanja na području Plymoutha i okolice, nisu dala dovoljno materijala da bi se moglo vjerno obnoviti njihovo prvo naselje. A onda se našao zaljubljenik u prošlost tih doseljenika i pokrenuo zanimljiv projekt. Bio je to Henry Hornblower, rođen u Bostonu, koji je na ljetovanju u Plymouthu počeo obilaziti okolicu i sanjati kako bi bilo zanimljivo osnovati naselje prema rukopisu Williama Bradforda *Of Plymouth Plantation*. Studirao je kolonijalnu povijest na Harvardu i počeo je 1945. godine s 20 000 dolara koje je dobio od oca i koje je poklonio društvu *Plymouth Pilgrim Society*, osnivaču budućeg muzeja na otvorenome. Tako je 2. listopada 1947. ustanovljena *Plymouth Plantation*, organizacija koja će ostvariti veliki projekt naselja, muzeja i svih pratećih djelatnosti. Sve je izvedeno na strogo znanstvenoj dokumentaciji i brojnim raznovrsnim istraživanjima. Dugo godina izvođačima je savjete davao, među ostalima, i

arheolog dr. James Deetz s Harvarda, koji je obavljao i brojna iskopavanja, na temelju kojih se moglo rekonstruirati jedno takvo staro naselje. Osim građe o doseljenicima, istraživalo se i indijansko pleme Wampano, koje je tu živjelo prije 6000 godina.

Tako je na brežuljku 2,5 milja udaljenome od središta i luke današnjeg Plymoutha nastalo naselje, *Plymouth Plantation*. Bio je to pokušaj da se što vjernije, stručno i povijesno dokazano prikaže kako su oko 1627. g. stanovali i živjeli doseljenici s *Mayflowera*. Uvijek se ističe da su to samo oživljene prilike kakve su mogle postojati. Pokućstvo, odjeća, alati i sve ostalo, kao i materijali i konstrukcija, izvedeni su prema primjercima takvih predmeta iz 17. st. Naselje se sastoji od desetak gospodarstava, kuća za stanovanje, vrta, staje, krušne peći i raznih drugih pomoćnih zgrada, sve od drva, slamom pokriveno, a cijelo naselje ograđeno je visokom drvenom ogradom. To je otprilike trećina veličine naselja kakvo je moglo postojati s obzirom na broj stanovnika. A i okolno zemljište koje se danas obrađuje ima oko jutro površine, a zna se da je u 17. st. bilo obrađeno oko 150 jutara. To je izračunano na osnovi sačuvanog dokumenta iz 1623. g. u kojemu je navedeno kako se dotada zajednička zemlja dijelila na male parcele i davala pojedinim obiteljima za sadnju kukuruza i drugih kultura. Svaki domaćin i svaki član njegove obitelji dobivali su po jedno jutro. Kuće su poredane uz glavnu široku ulicu, a prema dnevniku Williama Bradforda, izabrano je desetak obitelji po imenima i zanimanjima, pa je tako svaka kuća dobila svog pravog *stanara*. Namještaj i sav kućni inventar točne su replike iz onog vremena. Na ognjištu gori vatra, nešto se kuha i posjetitelji to mogu i probati. Na polici je ponegdje i pokoja knjiga, a kad ju prolistamo, vidimo da je Biblija (ne original, ali stara i oštećena, odlična kopija).

U svakoj je kući i poneki od *stanovnika*, u odjeći iz onog vremena, pokrpanoj i poderanoj, kakva je onda sigurno bila. Ti glumci-vodiči vrlo su dobro pripremljeni za odgovore na sva pitanja posjetitelja. Svake godine pohađaju tečajeve povijesti i govora, na kojima uče stare *šeks-pirijanske* dijalekte raznih engleskih regija, ali i govore pojedinih društvenih slojeva. No odgovaraju samo na pitanja na koja bi odgovor mogli znati ljudi 17. st. Ja sam rekla da dolazim iz *Croatie*, ali o tome nisu *učili*. Program života za cijelu godinu, za svaki dan, predviđa neke poslove i događanje: kad smo mi bili ondje, pokrivala se jedna kuća, a u drugom su dvorištu bili bogato postavljeni stolovi i gosti su plesali. Iza kuće su mali povrtnjaci, s lijehama ograđenim gredicama u kojima se uzgajaju stare vrste tadašnjeg povrća. U ograđenom se prostoru drži stoka, krave, ovce, koze. Jedan stanovnik iz 1623. g. zapisao je da u cijelom naselju ima 6 krava, oko 50 svinja i kokoši. Kako bi se postiglo da i stoka bude slična tadašnjim starim vrstama, poljoprivredni odio toga muzejskog centra od 1981. godine pronalazi nekadašnje primjerke i uzgaja neke gotovo izumrle vrste. Naselje je zamišljeno kao

sl. 8. Maketa broda HMS Grafton iz 1679. g. nalazi se u Gallery of Ships u Naval Academy Museum, koja je u sastavu Pomorske akademije u Annapolisu

da je izgrađeno 1627. g. jer se iz te godine sačuvao dokument s popisom tadašnjih stanovnika, odraslih muškaraca, udanih žena, djevojaka i djece. Sastavljen je radi podjele stoke koja je do tada bila zajednička, a te je godine podijeljena, i to tako da je svakih 13 odraslih osoba dobilo po jednu kravu i dvije koze.

Osim tog naselja, izložbeni kompleks zauzima dosta veliku površinu sa posebnim zgradama u kojima su smještene radionice u kojima majstori izrađuju predmete od drva, kože, keramike, odjeću, pokućstvo, pa se u muzejskoj prodavaonici može kupiti originalne suvenire, među kojima je i popis putnika iz dnevnika *Of Plymouth Plantation* na vrlo dobroj imitaciji starinskog papira.

Tu su i prostori gdje se održavaju povremene izložbe na kojima se može štošta doznati o raznim novim istraživanjima nekadašnjeg života doseljenika i domaćeg stanovništva. Jedna od takvih je npr. izložba *Trinaest mjeseci: hrana prema godišnjem dobu*. Za današnje stanovnike gradova, a osobito za Amerikance, godišnje doba nema veze s izborom hrane. A na izložbi je prikazano kako je domaće stanovništvo koje je ondje živjelo tisućljećima, kao i doseljeni Europljani koji su se tek trebali priviknuti na nove prirodne uvjete, bilo prilagođeno onome što je priroda pružala u određeno doba godine. Svaka je skupina stanovnika imala svoje tradicijske metode sjetve, kuhanja hrane, čuvanja namirnica. Za domaće i za doseljenike mjesечеve su mijene bile mjerilo po kojemu se mnogo toga određivalo, između ostaloga, kada se i što treba ili ne treba obavljati. Na slikama i fotografijama pokazane su te sezonske i kulturološke razlike.

O obradi zemlje i ubiranju jesenskih plodova govori i

druga izložba - *Thanksgiving: sjećanja, mit i značenje*.

U mnogim zapisima o prvim godinama tih kolonista u Plymouthu spominje se da je tu bila priređena prva svečanost koja bi se mogla smatrati osnovom za današnji općepoznati i općeslavljani Dan zahvalnosti. Ta izložba, osobito poučna za Amerikance, objašnjava značenje i podrijetlo tog običaja. Polazi od prikaza današnjeg običaja, koji je na osnovi tradicijskih poljodjelskih obreda dobio mnogo općenitih obilježja suvremenoga američkog života.

Prastanovnici Amerike (kao i ostali poljoprivrednici diljem svijeta) stoljećima su na kraju godine zahvaljivali nekom višem biću za bogatu ljetinu. Doseljenici, engleski puritanci, u domovini su slavili religijski - sveti dan zahvalnosti, i drugi - profani, jesenski običaj proslave ubiranja plodina.

William Bradford u svom dnevniku opisuje kako je to bilo u jesen 1621.: pripremala se kuća za zimu, skupljale se zalihe bakalara i raznih divljih ptica, osobito purana i ostale divljači. Po osobi su imali 9 litara brašna u tjednu, a sada od žetva i dovoljno kukuruza (*Indian corn*).

Jedan drugi putnik, Edward Winslow, zapisao je kako su pribavljali raznu divljač, a došlo je oko 90 Indijanaca i njihov kralj, te su donijeli pet ubijenih jelena i svi su zajedno slavili, a uz to su održali vježbe s oružjem. Bilo je svega u izobilju.

Ta jesenska proslava s jelom, igrama i Indijancima ipak nije bila poseban novi blagdan, ali je simbolično postala legenda. Prema mišljenju istraživača, prvi nacionalni *Thanksgiving* prvi se put slavio tek 1863. g.

Osim Mayflowera II., u *lukama od Bostona do*

Washingtona D. C. ima više replika i originala starih brodova, po kojima se posjetitelji mogu prošetati, a o povijesti pomorstva tih obala još se više doznaje u muzejima, gdje ima njihovih slika i modela. Dio toga vidjela sam u Salemu, Bostonu, Baltimoreu, Annapolisu, Alexandiji.

Salem (16 km sjeverno od Bostona) ima u luci *National Park Services Maritime National Historic Site*, gdje je, među ostalima usidren jedrenjak *Friendship* - replika trgovačkog broda iz 1797. g. Gradila se dvije godine i ovamo je stigla 1998. g. To je bio najveći drveni brod koji može ploviti, a koji je sagrađen u Novoj Engleskoj u posljednjih više od sto godina. Sredinom listopada 2000. g. uplovio je u luku Boston i ondje bio neko vrijeme usidren.

Originalni se takav brod počeo graditi 1796. g. u brodogradilištu nedaleko od današnjeg sidrišta. Imao je tri jarbola i bio je dug ukupno 50 metara, imao je palubu dužine 30 metara, nosivost mu je bila 342 tone i bio je registriran kao trgovački brod. Plovio je svim svjetskim morima: 16 je puta bio u Indoneziji, Kini, Japanu, Indiji vozeći sirovinu, šećer i kavu, a stigao je i do Arhangelska i St. Petersburga.

U velikome i bogatome muzeju u Salemu *Peabody Essex Museum* čuva se njegov brodski dnevnik i dokumenti o trgovanju. Ondje su izložene i tri slike i model broda koji je izradio brodski stolar u doba kad je brod još bio redovito plovio. Izrada takvih modela brodova usporedno s njihovom gradnjom bila je uobičajena praksa.

U Annapolisu (50 km istočno od Washingtona D. C.) smještena je najpoznatija američka pomorska akademija *United States Naval Academy*, u sklopu koje je *Naval Academy Museum*, gdje je u *Gallery of Ships* i jedna od najboljih zbirki ratnih brodova 17., 18. i 19. st. Sve su makete izrađene u vrijeme kad su brodovi i plovili, npr. *St. George* s 96 topova, koji je bio porinut u more 1701. g., a model je izrađen godinu dana kasnije.

Modeli su vrlo precizno izrađeni i često su jedini fizički dokumenti o tim brodovima. Običaj da se izrađuju modeli stvarnih brodova uveden je sredinom 17. st. u lukama sjeverne Europe i do 1800. g. izrađivali su se modeli onih brodova koji su građeni po narudžbi Kraljevske mornarice u Engleskoj. Često su služili kao bogati poklon kakvoj visokoj ličnosti. Većinu njih muzeju je poklonio pukovnik Henry Haddleston Rogers. Počeo ih je skupljati 1917. g. i imao ih je više od sto. Neki su stari i po 250 godina, a zbirka je priznata kao jedna od najboljih u svijetu. Neki su u kutijama iz istog vremena, staklenima, u drvenom okviru. Posebnu zbirku čine modeli od kosti, koje su francuski ratni zarobljenici izrađivali u engleskim zatvorima (za vrijeme ratova protiv Napoleona) i to je jedna od najvećih takvih zbirki u svijetu.

U luci Baltimorea ima nekoliko starih brodova koji se mogu razgledati i po kojima se može prošetati. Najstariji je *USS Constellation*, ratni brod koji je imao 36 topova

kad je 1798. g. bio porinut u more. Plovio je kao zaštita trgovačkim brodovima: Mediteranom do 1804., uz obalu Amerike u ratu protiv Engleza 1812.g., a i do obala Brazila i Perua. Kad se pokazalo da treba temeljitu obnovu, bio je rastavljen i novi je izgrađen uporabom dijela stare građe iz 1797. Bio je to zadnji ratni brod iz američkoga Građanskog rata.

U luci je usidren i jedan od brodova koji su preživjeli napad Japanaca 1941. g. u Pearl Harbouru.

USS Constitution bio je izgrađen u *Bostonu* i porinut u more 1797. g., a sada je usidren na kraju luke u *Bostonu*. Danas je to najstariji ratni brod u svijetu koji još može ploviti. Imao je 23 časnika i 60 mornara, dug je 65 metara, s najvišim jarbolom 63 metra iznad vode, a razvijao je najveću brzinu od 14 čvorova na sat. Nedaleko uz obalu je i muzej u kojemu se može doznati mnogo o toj vrsti brodova.

Na početku članka spomenula sam osnivanje kratkotrajne, ali ipak prve engleske kolonije na ušću rijeke James 1607. g. Od 1994. g. ondje se provode arheološka iskopavanja, koja su vrlo uspješna jer su prvi put otkriveni ostaci tog prvog utvrđenja: palisade, tri podruma i temelji trokutaste utvrde, tadašnje *James Fort*. Do tada je mjesto bilo poznato samo po usmenoj tradiciji. Ta su istraživanja dio priprema u sklopu programa velikog obilježavanja 400. obljetnice, koja će se održati 2007. g. Za tu se prigodu, osim novoga izložbenog kompleksa, gradi i nova replika jednoga od tri broda koja su doplovila 1607. g. Nove metode i znanstvena dostignuća omogućuju da se današnjim istraživanjima otkriju još mnoge nepoznate povijesne činjenice, tako da uvijek možemo očekivati novosti, dopune ili izmjene sadašnjih spoznaja.

Primljeno: 23. lipnja 2006.